

8. Белокобильский А.В. Методологические основы рациональной дефиниции религии (к вопросу о предмете религиоведения) / А.В. Белокобильский // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 128–132.
9. Соціологія : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / За ред. В.Г. Городяненка. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 560 с.
10. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права : [учеб. пособ.] / Т.В. Капанина. – М. : Высшая школа, 2004. – 325 с.
11. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 805 с.
12. Томпсон М. Философия религии / М. Томпсон ; пер. с англ. Ю. Бушуевой. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 384 с.

УДК 342.417

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ З ІНШИМИ СУМІЖНИМИ ГАЛУЗЯМИ

Кеменяш Р.Ю., аспірант
кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
асистент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права

Визначивши поняття конституційної економіки як сфери юридичного впливу на економічні проблеми, слід проаналізувати реальне її застосування та поєднання з іншими галузями. Це має бути практичною площиною для покращення становища держави та перетворення її на правову, демократичну.

Ключові слова: конституційна економіка, співвідношення, суміжні галузі, аналіз.

Определив понятие конституционной экономики как сферы юридического воздействия на экономические проблемы, следует проанализировать ее реальное применение и сочетание с другими отраслями. Это должно быть практической плоскостью для улучшения положения государства и превращения его в правовое, демократическое.

Ключевые слова: конституционная экономика, соотношение, смежные отрасли, анализ.

Kemeniash R.Y. VALUE CONSTITUTIONAL ECONOMICS WITH OTHER RELATED SECTORS

Defining the concept of constitutional economics, as juridical effects on economic problems, should examine the actual application and combination with other industries. It should be practical level to improve the situation of the state and its transformation into a legal, democratic.

Key words: constitutional economics, relationships, related industry, analysis.

Щоб відчути внутрішню суть конституційної економіки, досить проаналізувати, зіставити та знайти взаємозв'язок між різними галузями права, економіки й політики. Для початку зіставимо три основні масиви науки: право, політику та економіку.

Найголовніше співвідношення конституційної економіки слід проаналізувати з конституційним правом. У цьому разі економічні фактори вказують на проблеми, які можна не просто вирішити, а й у подальшому мати змогу попередити їх.

Конституційна економіка спеціалізується саме на конституційно-правових основах та регулює дії економічних процесів, таким чином передаючи правовий характер. Базисом є юридична природа цієї галузі. Конституційне право є фундаментальною галуззю права, принципи й норми якої закріплюються конституцією. Якщо брати до уваги Конституцію України, то вона є Основним Законом України, а решта законів і нормативно-правових актів лише походить від неї. Шаблонно прийнято вважати, що конституційне право – це лише правова наука, яка закріплює в собі політичні основи. Тоді як у природу конституційного права найбільші корективи вносять економіка.

Для підняття суспільного благополуччя слід враховувати як конституційні, так і економічні фактори. У цьому разі економічна сфера поєднується не лише на національному рівні. Глобалізація в суспільстві приводить до розширення меж, надання планетарного масштабу економічному явищу для задоволення потреб суспільства. Таким чином з'являються нові робочі місця, інноваційний розвиток дає можливість відкриття нових підприємств, зростає роль людських і виробничих ресурсів.

Усе перелічене створює можливість для розвитку економічного, політичного, культурного. Однак для підтримки зв'язку між ними та встановлення меж застосовується саме право, а якщо розуміти фундаментальність, то конституційне право. І якщо застосовувати суту економічну теорію, то насправді входить сприяння влади і економічної, і юридичної. І за відсутності одного із цих елементів постає розуміння, що ідея, робота, сприяння виступають однобічно на арені «реалізація».

На практиці це виступає «ручкою без чорнил». Формально ми маємо предмет – ручку, проте на практиці вона нічого не варта, адже її головна функція – залишати на папері інформацію – не реалізується. Саме конституційна економіка виступає «чорнилами»,

які допомагають у реалізації своїх функцій. З іншого боку, і конституційне право без економічних знань не має можливості бути «живою» науковою, перетворюється на формальне знання бездіяльності. Економічна сфера надає реалізаторський потенціал для покращення норм права.

В ієрархії конституційне право виступає фундаментом конституційної економіки та об'єднує в собі інші складові як економічного, так і юридичного характеру.

Що стосується юридичних галузей права, то найбільш тісно конституційна економіка пов'язана з цивільним, господарським, адміністративним, фінансовим, інвестиційним правом. Окремо зупинимось на податковій, бюджетній і банківській галузях права, які виступають найбільш спорідненими. На нашу думку, ці галузі мають реальні важелі впливу на економіку та посідають чільне місце в розвитку конституційної економіки. Найважливіше місце в розвитку держави в руслі правової й демократичної належить фінансово-економічній сфері.

Однією з головних умов існування держави була й залишається наявність податків і їх збір. Тому велика увага конституційної економіки має зосереджуватися на застосуванні податкового права. Головною особливістю виступає соціально-економічний характер щодо застосування реалізації податкової системи. Єство соціального й економічного забарвлення набирає сили під егідою права, а саме податкового. Маючи громадян, держава повинна спрямовувати свої функції щодо них. Ці дії тягнуть за собою фінансові вклади, які погашаються самими громадянами та мають назву податків. Однак не слід забувати про роль політики в цій галузі права. М.І. Матузов стверджує: «Право й політика – два взаємо-залежні явища, наявність яких значною мірою впливає на розпорядження фінансами, на самперед на оподаткування» [3, с. 228]. Знову зустрічаємося із поняттями права, політики, економіки, проте додається також соціальне поняття, яке є не менш важливим. Адже без соціальної спрямованості побудова правової, демократичної держави є неможливою.

Система оподаткування, яка ефективно функціонує, надає фінансову самостійність державі, що виступає ознакою розвинених держав. Державне будівництво – ще одна запорука становлення правової, демократичної держави. Проблеми оподаткування засобами економіки права – це характеристика податку як економіко-правової категорії. З одного боку, податки – найважливіша складова економіки будь-якої держави, а з іншого – податково-правові відносини, як і будь-які інші фінансово-правові відносини, можуть існувати лише у формі правовідносин [5, с. 133]. Постійне переплетення економіки й права має надавати прогресивні аспекти для кращої реалізації цих фактів.

Податки є дуже складною фінансовою категорією, яка впливає на всі економічні явища й процеси. Можна без перебільшення сказати, що податки – це фінансове підґрунтя існування держави, мірило її можливостей у світовому економічному просторі щодо роз-

витку науки, освіти, культури, гарантування економічної безпеки, зростання суспільного добробуту народу. З іншого боку, податки – це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, а їх мобілізація й використання зачіпають інтереси не лише кожного підприємця чи громадянина, а й цілих верств населення та соціальних груп. Нині податки – це найефективніший інструмент впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку та структуру, на розвиток науки й техніки, масштаби соціальних гарантій населенню [3, с. 45–46]. Систематичність внесків податків у державний бюджет сприяє постійному надходженню та регулюванню соціальної сфери життя держави.

Чинники, які впливають на податкову систему, мають не лише економічну спрямованість. Такими чинниками виступають історичний механізм, географічне розташування, культурний розвиток.

В Україні ситуація з оподаткуванням має нестабільний характер у законодавчій сфері, а це впливає на розуміння, яке зумовлює також застосування на практиці громадянами, що постає найбільшою проблемою в правовій основі. Під час побудови реальної, ефективної системи необхідними є залучення науковців та обговорення про спрощення системи для розуміння громадянами. Боротьба з правовим нігілізмом і комплексність у розвитку цієї теми покращуватиме рівень життя.

Основні функції податкової системи, на які має вплив конституційна економіка, – це фіскальна та регулятивна. Фіскальна функція повинна зобов'язувати в реальному часі стабільне надходження доходів до бюджету країни, таким чином забезпечуючи фінансування державних видатків. Регулятивна функція, крім економічного, стосується також соціального плану, надає державі можливість впливу на громадян. Хоча існує думка, що регулятивна функція займається державним регулюванням економіки, а підтримання соціального середовища шляхом внесення змін і доповнень між доходами й видатками громадян та держави для підтримання належного рівня існування забезпечує окремо соціальна функція.

Маємо Податковий кодекс України, який регулює питання податкового права, проте не слід забувати про закони й нормативно-правові акти, що базуються на Конституції України. Саме вони встановлюють межі регулювання конституційної економіки, а економічний елемент дає змогу корегувати ці межі для ефективної реалізації.

Найбільшою проблемою в податковій системі для застосування конституційної економіки, зокрема й самого механізму організації правової, демократичної держави, є не лише поняття податків, яке є вже загальновживаним, а й поняття корупції та її діянь. Цей механізм має стати «революційним важелем» для реального сприяння становленню правової й демократичної держави. Боротьба із цією «хворобою» суспільства має вестись не лише на національному рівні, а й на місцевих. Саме доброчесність влади повинна стати фактором «стримувань і противаг» між державою та суспільством. Ми знову зустрічаємося із ме-

ханізмом трисистемності. Існує взаємозв'язок цієї галузі права не лише з юридичними сферами, а й економічними.

Інфографічно реалізація бюджету України, як і інших країн, зображується як система доходів та видатків. До доходів можна віднести реверсні дотації, доходи від операцій із капіталом, податкові й неподаткові надходження (які посідають найбільше місце), а також офіційні трансферти й цільові фонди. Основними видатками є видатки на міністерства та на інші державні органи, інші витрати держбюджету.

Тому ще однією галуззю права, яка має відношення до конституційної економіки як механізму організації правової, демократичної держави, виступає бюджетне право. Особливо важливим механізмом для можливості існування держави виступає бюджет держави. Фінансове зобов'язання держави перед її громадянами та правильне зіставлення доходів і видатків є основними факторами для розвитку держави. Державний бюджет за своєю силою є законом, що підпорядковується Конституції України та іншим нормативно-правовим актам.

Рівень розвитку країни на міжнародному рівні розкривається через національний рівень бюджету. Правильність розрахунків між доходами й видатками дає реальну оцінку економіці країни. Конституційна економіка приводить цей механізм у дію, доводячи, що на реалізацію цього механізму потрібні кошти, які й виступають видатками. Рентабельність і доцільність повинні бути основними ознаками видатків бюджету. При цьому розуміння має бути не лише на державному рівні, а й на місцях.

Якщо податкове право відповідає за доходи, то бюджетне має регламентувати видатки. Розробка й реалізація бюджету потрібна для співмірності цих двох показників, які мають не просто регулюватись згідно із законом, а й взаємодіяти одним з одним для унеможливлення такого явища, як дефіцит. Балансування між статтями доходів і видатків, цілісне їх використання нададуть позитивного забарвлення цьому. Економічні відношення між державою й громадянами мають регулюватися нормами права, які повинні носити зrozумілий характер та нести обов'язковість у своєму застосуванні для всіх. Обов'язковість має використовуватись у контексті разом із рівністю. Відсутність дискримінації – головна ознака. Бюджет має виступати в ролі «викладача», який пояснює позитивні й негативні сторони цього фінансового механізму, головним обов'язком якого залишається не лише пояснення проекту бюджету, аналіз, процедура утвердження, а й як результативність – виконання його та контроль за виконанням. Допоміжними елементами будуть виступати уповноважені державні органи. Це за стандартних умов, суб'єктів та явищ. Однак неможливість застосування перманентного стану надає умови для реалізації конституційної економіки на практиці. Проблеми й потреби через різні фактори мають властивість змінюватись. Для кращого розрахунку державного бюджету конституційна економіка, стикаю-

чись із цими економічними проблемами, вирішує їх у межах законодавства, насамперед конституційного.

Існування конституційної економіки в системі бюджету й оподаткування має схожі ознаки. Обидва явища мають бути реальними та доцільними. Це означає, що система оподаткування має базуватись на чітких, конкретних, необхідних зборах і податках, а бюджет має регулювати під час надходження з них реальної суми лише необхідні видатки. При цьому виникає необхідність у соціально-економічному прогнозуванні для становлення держави як правової й демократичної та покращення життя громадян. Відповідність Конституції України постає фундаментальним положенням, якого потрібно дотримуватись. При цьому слід не забувати про розвиток підприємницького середовища, можливість розвитку не лише імпортного виробництва, а й експортного тощо.

Саме цільове використання видатків допоможе скоротити дефіцит у бюджеті та на профіцитні кошти надавати допомогу для покращення стану держави та життя самих громадян. У цьому прослідковується роль фінансів і грошей, які зосереджуються в бюджеті й національних банках різних країн із ринковою економікою.

Ще однією юридичною галуззю, яка має відношення до конституційної економіки та тісно взаємодіє з нею, є банківське право. У контексті конституційної економіки розглянемо саме статус національного банку та його роль як у юридичній, так і в економічній сфері.

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження й принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим законом та іншими законами України. Знову спостерігається дублювання в першочерговості Конституції України. Оскільки конституція майже в кожній країні є головним законом, то й обов'язковість національних банків як центрального управляючого в банківській системі є ключовим моментом. Національний банк може носити назву центрального, державного, резервного. Розглядаючи ринкову економіку, національний банк привертає чимало уваги як механізм регулювання грошової та банківської політики.

Державний банк у конституційній економіці можна розрізняти за різною формою власності, наприклад, він може утворюватися з державної власноті чи акціонерної. Якщо розглядати акціонерну власність, то вона може бути як за участю держави у формуванні капіталу, так і без неї. Хоча це не є принциповим. Різниця державного банку від решти полягає в його конституційно-правовому статусі. Досліджуючи питання конституційної економіки, можна дійти висновку, що в широкому розумінні цей статус можна назвати конституційно-економічним (саме в такій послідовності).

Державний банк можна вважати спеціальним органом державного управління, який не

належить до жодної з гілок влади та має свої повноваження. Національний банк України є юридичною особою з особливим статусом. Недоцільно характеризувати Національний банк України насамперед розкриттям конституційно-правового статусу, оскільки така характеристика буде неповною через спеціальні функції, якими його наділено й уповноважено. Головна функція закріплюється нормами Конституції України та вказує на забезпечення стабільності грошової одиниці України. Під час виконання своєї основної функції Національний банк України має входити з пріоритетності досягнення й підтримки цінової стабільності в державі. Закон України «Про Національний банк України» визначає цю установу як економічно самостійний орган, тому слід подумати саме про конституційно-економічний статус Національного банку України. При цьому статус являє собою роль і місце в системі державних органів.

Для повного розуміння та розвитку банківської системи важливим залишається не лише законодавче закріплення норм, а й практичне значення, яке набувається за допомогою економічної політики. Якщо аналізувати появу центральних банків, то вони утворились історично. Спочатку відбулося перетворення емісійних банків країн на центральні, а вже потім з'явилися законодавчо утворені національні банки, що сталося під впливом економічних факторів, які посприяли заснуванню, а потім юридичних, які затвердили це законодавчо.

З наведеного ми можемо дійти висновку, що «трьома китами» для конституційної економіки виступають система оподаткування, бюджет та державний банк. При цьому ключовим ми не можемо назвати правове чи економічне спрямування. Перебуваючи в постійному взаємозв'язку між собою, вони мають цінність саме в конституційно-економічному статусі, який підкреслює подвійну природу існування.

Розглянувши юридичні галузі права, не варто забувати також про економічні. Якщо конституційне право можна вважати фундаментальною основою конституційної економіки, то стрижнем, який проходить через усі галузі, можна вважати економічний аналіз права.

Якщо конституційна економіка досліджує вплив конституційних цінностей на економічні процеси, як і економічних закономірностей на формування й тлумачення конституційних принципів, то такий популярний на заході напрям наукових досліджень, як економічний аналіз права (*law and economics*), займається застосуванням економічного інструментарію до аналізу різних галузей права [4]. Предмет цих напрямів частково співпадає, проте методи досліджень багато в чому різняться. Якщо дослідно тлумачити цю науку, то постає дві окремі, самостійні площини: право та економіка. Ця співмірність показує на реальність їх протистояння й доповнення.

Конституційна економіка займається дослідженням саме конституційно-правових інститутів і цінностей у їх взаємодії з економіч-

ними процесами та є здебільшого правовою дисципліною. Вона засновується на ідеї, що правові, насамперед конституційні, принципи й інститути мають найвищу цінність та повинні враховуватися економічними агентами, законодавцем. В економічній сфері необхідне розумне поєднання як власне економічних (раціональних, егоїстичних), так і інших (конституційних, моральних, етичних) цінностей для досягнення суспільного благополуччя.

Економічний аналіз права у свою чергу розвивався переважно зусиллями економістів і склався як науковий напрям, що застосовує економічні передумови, критерії й абстрактні економічні моделі для аналізу правових норм у будь-якій сфері [1, с. 19–20]. Таким чином, економічний аналіз права може аналізувати і конституційне право, і конституційну економіку як галузі права. При цьому варто бути обережними, оскільки досягнення кожної із цих галузей права робить значний внесок у науку. Насамперед конституційна економіка намагається врегулювати економічні ознаки, щоб підтвердити й обґрунттувати внесок конституційного права. Однак при цьому основним завданням є не теоретичне доведення, а практичне.

Практичними можна вважати виявлення конституційно-правових помилок для ефективного економічного розвитку. Найчастіше такі похибки виникають у законодавстві. окрім законів можуть суперечити один одному, що називається колізією. Однією з умов існування демократичної держави є ринкова економіка. Саме вплив економіки на державу через аналіз постає конституційною економікою. Основними сферами впливу останньої є право власності, підприємницька діяльність, наявність кризи.

Розвиток конституційної економіки залишає за собою право історичного аналізу за допомогою конституційно-правових та економічно-соціальних методів. Усе це створює умови для становлення правової, демократичної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

- Баренбойм П.Д. Конституционная экономика : [учебник для юрид. и эконом. вузов] / П.Д. Баренбойм, Г.А. Гаджиев, В.И. Лафитский, В.А. Мая . – М. : ЗАО «Юстицинформ», 2006. – 528 с.
- Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення : [монографія] / [О.М. Бородіна, Т.В. Бурдай, Н.І. Горшкова, Н.Ю. Гончар, В.І. Дубровський] ; за ред. І.В. Крючкової. – К. : Основа, 2007. – 488 с.
- Матузов Н.И. Актуальные проблемы теории права : [монография] / Н.И. Матузов. – Саратов : Саратовская гос. академия права, 2003. – 425 с.
- Познер Р.А. Экономический анализ права : в 2 т. / Р.А. Познер. – СПб. : Экономическая школа, 2004–. – Т. 1. – 2004. – 544 с. ; Познер Р.А. Экономический анализ права : в 2 т. / Р.А. Познер. – СПб. : Экономическая школа, 2004–. – Т. 2. – 2004. – 464 с. ; Cooter R. Law and Economics / R. Cooter T.S. Ulen. – 3 ed. – Addison Wesley Longman, 2000. – 477 р.
- Ровинский Е.А. Основные вопросы теории советского финансового права / Е.А. Ровинский. – М. : Госюриздан, 1960. – 193 с.